

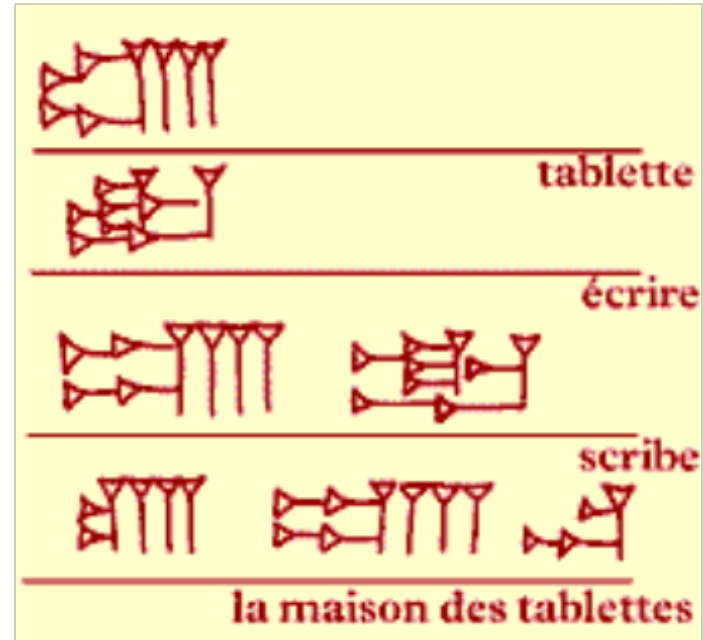
Conférence : « De l'aleph-bet à l'alphabet »

- L'écriture ne se résume pas à l'alphabet.
- Qu'est ce qu'un alphabet ?
- Où et comment est né l'alphabet ?
- Diffusion de l'alphabet.
- De l'aleph-bet à l'alphabet.

I - L'écriture ne se résume pas à l'alphabet.

Pictogrammes et Idéogrammes

Sumer

Egypte

Chine

II - Qu'est ce qu'un alphabet ?

Un nombre réduit de signes (20 à 30) correspondant chacun à un son.

Alphabet d'Ougarit (-1400)

Abecedary Ugarit

shown above												
missing symbols	a	b	g	h	d	h	w	z	h	t	y	k
	š	l	m	d	n	z	s	ʿ	p	š	q	r
	t	g	t	i	e	u	u	š	z			

Photo of the 1948 discovery on museum display in Syria by M. Deitrich. Digitized by S. Bett. Table by D. Kelley

Earliest Evidence of Alphabetical Order

An alphabet is often defined as an ordered set of phonograms. That order has a long history. The Ugarit cuneiform tablet above is the earliest evidence of that order found to date. On another page, David Kelley relates this order to the 28 asterisms or mansions in the ancient lunar calendar.

source documents:
www.unicon.org/fabecedary-ugaritic.gif
www.unicon.org/alia-earliest-order.html

Grec

Hébreu

י	ט	ח	ו	ז	ה	ד	ג	ב	א
Yod (Y) 10	Tet (T) 9	Chet (Ch) 8	Zayin (Z) 7	Vav (V) 6	He (H) 5	Dalet (D) 4	Gimel (G) 3	Bet (B/V) 2	Alef (silent) 1
ע	ס	נ	נ	מ	מ	ל	ל	כ	כ
Ayin (silent) 70	Samech (S) 60	Nun (N) 50	Nun (N) 40	Mem (M) 40	Mem (M) 30	Lamed (L) 30	Khaf (Kh) 20	Kaf (K/Kh) 20	
ת	ש	ר	ק	ץ	צ	ף	פ	פ	פ
Tav (T) 400	Shin (Sh/S) 300	Resh (R) 200	Qof (Q) 100	Tsadeh (Ts) 90	Tsadeh (Ts) 90	Feh (F) 80	Peh (P/F) 80		

Etrusque

	xii ^e	v ^e		xii ^e	v ^e
a	A	A	s	⊖	
b	⊖	⊖	o	o	
g	γ	γ	p	γ	γ
d	⊖	⊖	s	M	M
e	λ	ε	q	ϕ	ϕ
f	λ	ε	r	ϕ	ϕ
z	I	I	s	ϕ	ϕ
h	⊖	⊖	t	ϕ	ϕ
θ	⊖	⊖	u	ϕ	ϕ
i	i	i	x	ϕ	ϕ
k	κ	κ	φ	ϕ	ϕ
l	λ	λ	χ	ϕ	ϕ
m	μ	μ	f	ϕ	ϕ
n	ν	ν			

Arabe

ج	ث	ت	ب	ا
jin	tha	ta	ba	alif
ر	ذ	د	خ	ح
Ra	dhal	dal	kha	ha
ض	ص	ش	س	ز
dad	sad	shin	sin	zay
ف	غ	ع	ظ	ط
fa	ghain	'ain	Tha	Ta
ن	م	ل	ك	ق
num	mim	lam	kaf	qaf
	ء	ي	و	ه
	hamzah	ya	waw	ha

Cyrillique

Lettre	Son	Lettre	Son	Lettre	Son
А а	a	К к	k	Х х	kh
Б б	b	Л л	l dur	Ц ц	ts
В в	v	М м	m	Ч ч	tch
Г г	g(u)	Н н	n	Ш ш	ch
Д д	d	О о	o	Щ щ	chtch
Е е	yè	П п	p	(Ъ) ъ	signe dur
Ё ё	yo	Р р	r	(Ы) ы	dur
Ж ж	g(e) ; j	С с	s	(Ь) ь	signe mou
З з	z	Т т	t	Э э	é
И и	i	У у	ou	Ю ю	you
(Й) й	i bref	Ф ф	f	Я я	ya

III – Où et comment est né l'alphabet ?

Sphinx de Serabit El-Khadem
(Sinaï, vers -1400)

Protosinaitique

Inscription à Baalat

Phon. Value	Schematic Forms	Early North-west Semitic	Early South Semitic	Early Letter Names	Meaning of Names
ʔ	𐤀 𐤁	𐤀 (10th) 𐤁 (10th)	𐤀 𐤁 (Jamme)	ʔalp-	ox-head
b	𐤂 𐤃	𐤂 (17th) 𐤃 (10th)	𐤂	bêc-	house
g	𐤄 𐤅	𐤄 (15th) 𐤅 (12th)	𐤄 𐤅	gaml-	throw-stick
d	𐤆 𐤇	𐤆 𐤇 (10th)	𐤆 (Jamme)	digg-	fish
é	𐤈 𐤉	?	𐤈 𐤉 (Jamme)	?	?
h	𐤊 𐤋	𐤊 (10th)	𐤊	hê(?)	man calling
w	𐤌 𐤍	𐤌 (10th)	𐤌 (ʔ used for y)	wô(wcw)	mace
z	?	𐤎 (14th) 𐤏 (10th)	𐤎	zê(n-)	?
b	𐤐 𐤑	𐤐 (12th) 𐤑 (10th)	𐤐	hê(t-)	fence(?)
t	𐤒 𐤓	?	𐤒 (Jamme)	ba( )	hank of yarn
y	𐤔 𐤕	𐤔 (16th) 𐤕 (10th)	𐤔	ʔê(t-)	spindle?
k	𐤖 𐤗	𐤖 (13th) 𐤗 (10th)	𐤖 (orig w)	yad-	arm
l	𐤘 𐤙	𐤘 (17th) 𐤙 (10th)	𐤘 𐤙	kapp-	palm
m	𐤛 𐤜	𐤛 (14th) 𐤜 (10th)	𐤛 𐤜 (Jamme)	lamd-	ox-goad
n	𐤞 𐤟	𐤞 (15th) 𐤟 (10th)	𐤞 (ʔu) 𐤟 (10th)	mâm-	water
s	𐤠 𐤡	𐤠 (14th) 𐤡 (10th)	𐤠 𐤡 𐤢	nahš-	snake
c	𐤣 𐤤	𐤣 (12th) 𐤤 (10th)	𐤣	(šamk-ʔ)	?
ē	𐤦 𐤧	𐤦 (15th)	𐤦 𐤧 (Jamme)	ʔên-	eye
p	𐤨 𐤩	𐤨 (10th)	𐤨 𐤩	ʔa( )	?
s/z	𐤫 𐤬	𐤫 (10th)	𐤫 𐤬	piʔt-(?)	corner?
q	?	𐤭 (10th)	𐤭 𐤮	ʔo(d-)	plant
r	𐤱 𐤲	?	𐤱	?	?
š/s	𐤴 𐤵	𐤴 (14th) 𐤵 (10th)	𐤴 𐤵 (Jamme)	qu(p-)	?
š	𐤷 𐤸	𐤷 (16th-14th)	𐤷 𐤸	naʔš-	head of man
š/s	𐤹 𐤺	𐤹 (13th) 𐤺 (10th)	𐤹 𐤺	tann-	composite bow
t	+	+	𐤻 𐤼 (Jamme)	?	?
t	+	+ 𐤾 (13th)	𐤾 + (Jamme)	tê(taw)	owner's mark

Schematic Table of Proto-Sinaitic Characters

FIG. 1.

Dating to the 1500s BC, the Proto-Sinaitic inscription reflects a Hebrew-Canaanite script near the time of Moses in Sinai.

Inscriptions hébraïques archaïques

Calendrier de Gezer (-950)

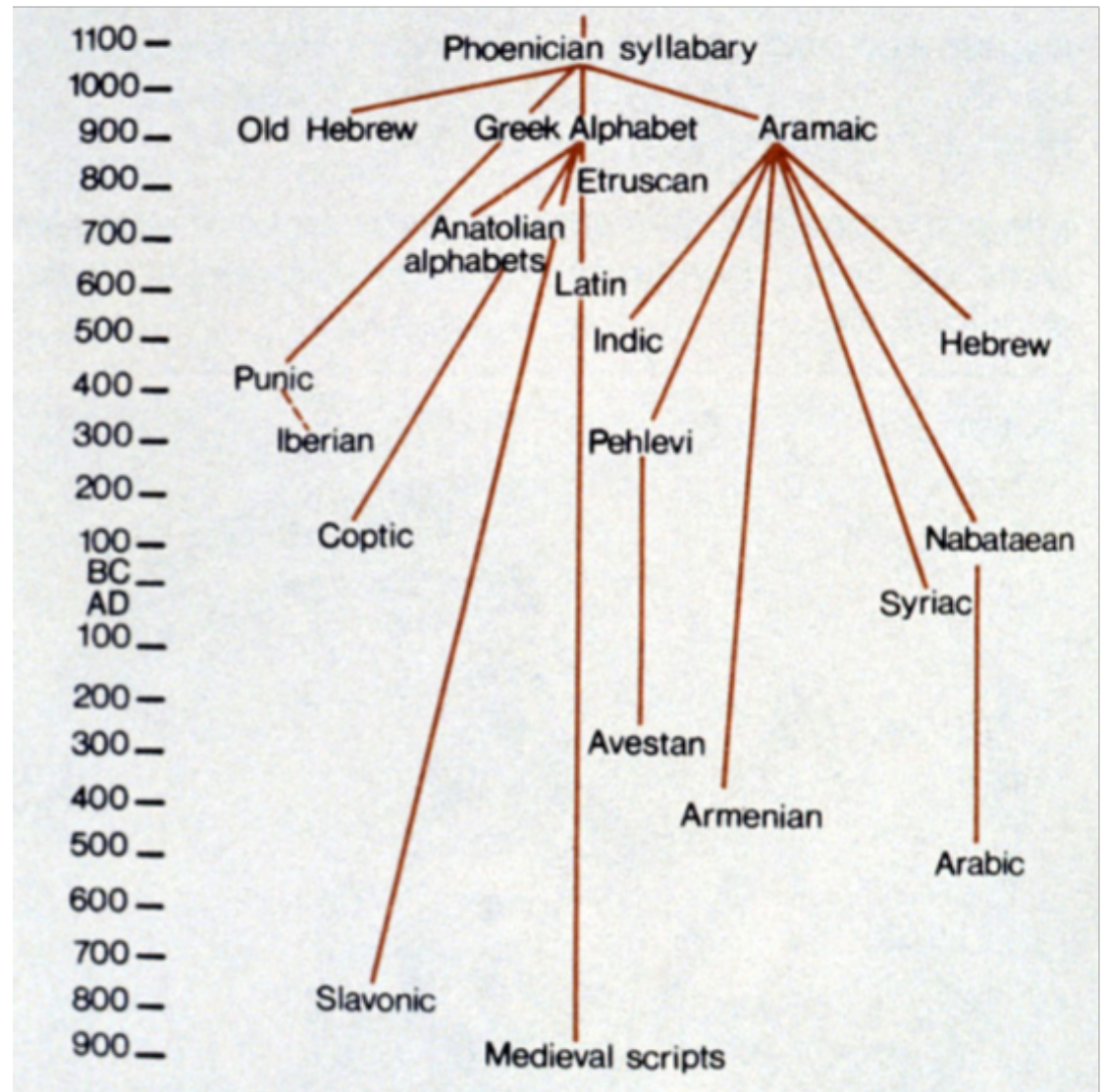
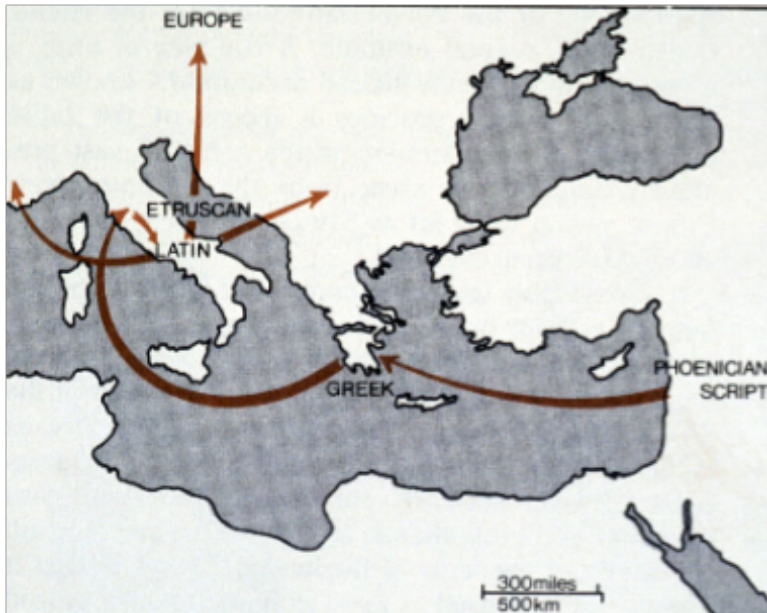
Tunnel de Siloé (-700)

Alphabet phénicien

𐤀	𐤁	𐤂	𐤃	𐤄	𐤅	𐤆	𐤇	𐤈	𐤉
aleph	beth	gimel	daleth	he	waw	zayin	heth	teth	
·	b	g	d	h	w	z	h	t	
𐤊	𐤋	𐤌	𐤍	𐤎	𐤏	𐤐	𐤑	𐤒	𐤓
yod	kaph	lamed		mem	nun	samekh			
y	k	l		m	n	s			
𐤔	𐤕	𐤖	𐤗	𐤘	𐤙	𐤚	𐤛	𐤜	𐤝
ayin	pe	sade	qoph	resh	shin	taw			
·	p	s	q	r	sh/s	t			

IV – Diffusion de l'alphabet

V – De l'aleph-bet à l'alphabet

Nom des lettres, sens de l'écriture, ordre des lettres.

Boustrophédon

Inscription de Gortyne (Crète) (-480)

1	2	3	4	5	6
Order	Sign	Name	Literal Meaning	Ancient Script	Latin
1	א	Aleph	Ox	𐤀	A
2	ב	Bet	House	𐤁	B
3	ג	Gimel	Camel	𐤂	C
4	ד	Dalet	Door	𐤃	D
5	ה	Hey	Behold	𐤄	E
6	ו	Vav	Nail	𐤅	F
7	ז	Zayin	Weapon	𐤆	Z
8	ח	Chet	Fence	𐤇	H
9	ט	Tet	Twist, Serpent	𐤈	
10	י	Yod	Hand	𐤉	I,J
11	כ	Kaph	Palm of Hand	𐤊	K
12	ל	Lamed	Staff, Ox Goad	𐤋	L
13	מ	Mem	Water	𐤌	M
14	נ	Nun	Fish	𐤍	N
15	ס	Samek	Support	𐤎	
16	ע	Ayin	Eye	𐤏	O
17	פ	Pey	Mouth	𐤐	P
18	צ	Tzaddi	Fish Hook	𐤑	
19	ק	Quph	Eye of Needle	𐤒	Q
20	ר	Resh	Head	𐤓	R
21	ש	Shin	Tooth	𐤔	S
22	ת	Tav	Mark, Sign Cross	𐤕	T

translittération	Proto cananéen	Phénicien ancien	Interprétation	Grec
'	𐤀	𐤀	'aleph	A
b	𐤁	𐤁	Beth	B
g	𐤂	𐤂	gimmel	Γ
d	𐤃	𐤃	daleth	Δ
h	𐤄	𐤄	he	E
w	𐤅	𐤅	waw	Υ
z	𐤆	𐤆	zayin	Z
h ch	𐤇	𐤇	heth	H
t t	𐤈	𐤈	teth	Θ
y	𐤉	𐤉	yodh	I
k	𐤊	𐤊	kaph	K

translittération	Proto cananéen	Phénicien ancien	Interprétation	Grec
l	𐤋	𐤋	lamedh	Λ
m	𐤌	𐤌	mem	M
n	𐤍	𐤍	nun	N
s		𐤎	samekh	Ξ
'	𐤏	𐤏	'ayin	O
p		𐤐	pe	Π
s c	𐤑	𐤑	tsade	Μ
q	𐤒	𐤒	qoph	Ϟ
r	𐤓	𐤓	reš	P
š š	𐤔	𐤔	šin	Σ
th	𐤕	𐤕	taw	T

	Paleo-Phoenician	Mosaicitic	Hebrew (Astrucan (11th century B.C.E.))	Paleo-Aramaic	Papyri in Late Aramaic	Palmiryan Aramaic	Monumental Nabataean (Aramaic)	Printed Square Hebrew
.	Ⲁ	ⲁ	א	ⲁ	ⲁ	ⲁ	א	א
b	Ⲃ	ⲃ	ב	ⲃ	ב	ⲃ	ב	ב
g	Ⲅ	ⲅ	ג	ⲅ	ג	ⲅ	ג	ג
d	Ⲇ	ⲇ	ד	ⲇ	ד	ⲇ	ד	ד
h	Ⲉ	ⲉ	ה	ⲉ	ה	ⲉ	ה	ה
w	Ⲋ	ⲋ	ו	ⲋ	ו	ⲋ	ו	ו
z	Ⲍ	ⲍ	ז	ⲍ	ז	ⲍ	ז	ז
h	Ⲏ	ⲏ	ח	ⲏ	ח	ⲏ	ח	ח
t	Ⲑ	ⲑ	ט	ⲑ	ט	ⲑ	ט	ט
y	Ⲓ	ⲓ	י	ⲓ	י	ⲓ	י	י
k	Ⲕ	ⲕ	כ	ⲕ	כ	ⲕ	כ	כ
l	Ⲗ	ⲗ	ל	ⲗ	ל	ⲗ	ל	ל
m	ⲙ	ⲛ	מ	ⲛ	מ	ⲛ	מ	מ
n	ⲏ	ⲟ	נ	ⲟ	נ	ⲟ	נ	נ
s	ⲑ	Ⲓ	ס	Ⲓ	ס	Ⲓ	ס	ס
.	Ⲕ	ⲕ	ע	ⲕ	ע	ⲕ	ע	ע
p	Ⲗ	ⲗ	פ	ⲗ	פ	ⲗ	פ	פ
s	ⲉ	ⲁ	צ	ⲁ	צ	ⲁ	צ	צ
q	ⲃ	Ⲅ	ק	Ⲅ	ק	Ⲅ	ק	ק
r	Ⲇ	ⲇ	ר	ⲇ	ר	ⲇ	ר	ר
s	ⲉ	ⲁ	ש	ⲁ	ש	ⲁ	ש	ש
t	ⲃ	Ⲅ	ת	Ⲅ	ת	Ⲅ	ת	ת

16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	א
ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב
ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג
ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד
ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה
ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו
ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז
ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח
ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט
י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י
כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ
ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל
מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ
נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ
ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע
פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ
צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ
ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק
ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר
ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש
ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת

A comparative table showing the historic development of the Hebrew alphabet. The Koren type (116) is influenced by classical printed texts and early manuscripts, yet embodies scientific principles of readability. It bears a striking resemblance to the newly-discovered tenth century "Aram Tsava" script (6).